

Wyrok z dnia 9 marca 2011 r.

III UK 84/10

Małżonka rozwiedziona nabywa prawo do renty rodzinnej wówczas, gdy w dniu śmierci męża miała wyrokiem lub ugodą sądową ustalone prawo do alimentów na podstawie art. 60 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Przewodniczący SSN Bogusław Cudowski, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 9 marca 2011 r. sprawy z odwołania Bogumiły B. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w L. o prawo do renty rodzinnej, na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 11 marca 2010 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrokiem 11 marca 2010 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Lublinie z 30 listopada 2009 r. i oddalił odwołanie Bogumiły B. od decyzji pozwanego z 15 czerwca 2009 r., odmawiającej jej prawa do renty rodzinnej po mężu, gdyż jako małżonka rozwiedziona nie miała w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową (art. 70 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). W sprawie ustalono, iż Bogumiła B. i Janusz B. zawarli związek małżeński w 1972 r. Janusz B. był pozywany o alimentowanie Bogumiły B. oraz ich syna Kamila i zasądzano od niego na ich rzecz alimenty w czasie trwania małżeństwa. W 1999 r. Bogumiła B. wniosła o rozwód i podwyższenie alimentów dla syna i dla niej. Żądanie podwyższenia alimentów na swoją rzecz cofnęła i Sąd Okręgowy w Lublinie wyrokiem z 25 stycznia 2000 r. [...] orzekł rozwód bez orzekania o winie stron i podwyższył

alimenty na rzecz syna. Janusz B. zmarł 1 lipca 2004 r. Do śmierci regularnie płacił Bogumile B. alimenty ustalone w trakcie małżeństwa (wyrokiem SR w P. w sprawie [...]). Dnia 12 maja 2009 r. Bogumiła B. wystąpiła o rentę rodzinną, której pozwany odmówił decyzją z 15 czerwca 2009 r. Sąd Okręgowy uznał jej odwołanie za zasadne, gdyż w dniu śmierci męża miała prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem w trakcie małżeństwa na podstawie art. 27 ustawy z 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodziny i opiekuńczy (dalej: k.r.o.). Zasądzenie roszczeń na podstawie art. 27 k.r.o. oznacza prawo do alimentów w rozumieniu art. 70 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ustawa o emeryturach i rentach). W ocenie Sądu Okręgowego wnioskodawczynie oświadczając w procesie o rozwód 25 stycznia 2000 r., że zrzeka się alimentów na swoją rzecz, wyraziła swoje stanowisko jedynie w przedmiocie dochodzonego przez siebie roszczenia o podwyższenie alimentów dla niej. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zmiany wyroku Sądu Okręgowego i oddalenia odwołania wskazał na błędną wykładnię prawa, gdyż przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wykluczały możliwość zasądzenia alimentów od małżonka na rzecz współmałżonka w czasie trwania małżeństwa. Alimentacja była możliwa tylko na podstawie art. 27 lub art. 28 tej ustawy. Zasądzenie alimentów lub ustalenie ich ugodą sądową od jednego małżonka na rzecz drugiego małżonka dopuszczalne jest dopiero po rozwiązaniu małżeństwa przez rozwód na podstawie art. 60 k.r.o. i tylko alimenty przyznane w tym trybie są alimentami w rozumieniu art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach. Obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny nałożony na Janusza B. wyrokiem Sądu Rejonowego w P. z 26 sierpnia 1992 r. [...] obejmował wnioskodawczynię do czasu rozwiązania małżeństwa przez rozwód. W sprawie o rozwód wnioskodawczynie nie żądała zasądzenia alimentów od byłego męża, dlatego nie miała ustalonych alimentów na podstawie art. 60 k.r.o. i nie spełnia przesłanki z art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach. Faktyczne, regularne przekazywanie przez byłego męża pewnych kwot pieniędzy na jej rzecz nie zastępuje ustalenia prawa do alimentów wyrokiem lub ugodą sądową.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie: 1) art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach, przez jego niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że alimenty przysługujące rozwiedzionej małżonce na podstawie art. 27 k.r.o. nie są alimentami w rozumieniu art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach; 2) art. 27 k.r.o., przez błędną wykładnię i stwierdzenie, że wyrok ustalający obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny orzeczony na podstawie tego przepisu nie jest wyrokiem alimentacyj-

nym. Oczywista zasadność skargi ma wynikać z rażąco wadliwej wykładni art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach przez Sąd Apelacyjny, gdyż prowadziłaby do wyłączenia możliwości dochodzenia przez wszystkie wdowy, o których mowa w tym przepisie, rent rodzinnych. Istotne zagadnienie prawne to kwestia czy wyrok przyznający rozwiedzionej małżonce alimenty na podstawie art. 27 k.r.o. jest wyrokiem alimentacyjnym w rozumieniu art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach. Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku i oddalenie apelacji pozwanego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie są zasadne i dlatego skarga została oddalona. Zaskarżony wyrok nie został oparty na błędnej wykładni i zastosowaniu art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach. Spór dotyczył odkodowania normy z przepisu, który prawo do renty rodzinnej dla małżonki rozwiedzionej uzależnia od przysługującego jej w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową. Zwykły obowiązek alimentacyjny wynika zasadniczo z pokrewieństwa (art. 128 k.r.o.), a wyjątkowo z powinowactwa (art. 144 k.r.o.), które nie występuje pomiędzy małżonkami. Inny jest obowiązek wzajemnej alimentacji małżonków w małżeństwie i po jego ustaniu. Obowiązek jednego małżonka do dostarczania środków utrzymania drugiemu małżonkowi po rozwiązaniu lub unieważnieniu małżeństwa albo po orzeczeniu separacji wyprzedza obowiązek alimentacyjny krewnych tego małżonka (art. 130 k.r.o.). Rozróżnić należy szersze pojęcie obowiązku wzajemnego wspierania się członków rodziny od ścisłych jego form, skonkretyzowanych w poszczególnych przepisach o prawach i obowiązkach małżonków przed i po rozwodzie (art. 27 k.r.o., art. 60 k.r.o.). W systemie prawa każdy obowiązek dłużnika winien mieć swe wyraźne granice określone w ustawie, co odnosi się również do obowiązków z art. 27 k.r.o. i art. 60 k.r.o. Są to odrębne regulacje, podobnie jak rozwiązanie z art. 70 ustawy o emeryturach i rentach przewidujący prawo do renty rodzinnej dla rozwiedzionej małżonki. O ile więc można ogólnie stwierdzić, tak jak w tezie XII uchwały Sądu Najwyższego z 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86 (OSNCP 1988 nr 4, poz. 42), że „obowiązek świadczeń alimentacyjnych między małżonkami po rozwodzie stanowi kontynuację obowiązku wzajemnej pomocy powstałego przez zawarcie związku małżeńskiego”, to nie jest ona sprzeczna ze stwierdzeniem, iż obowiązek z art. 27 k.r.o. gaśnie wskutek rozwiązania (ustania) małżeństwa. Literalnie (dosłownie) wyra-

żono to w uzasadnieniu tej uchwały, a wcześniej trafnie Sąd Najwyższy rozważył tę kwestię w uchwale z 5 października 1982 r., III CZP 38/82 (OSNC 1983 nr 2-3, poz. 31).

Określony w art. 27 k.r.o. obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny obciąża oboje małżonków w czasie małżeństwa, a więc nie małżonków rozwiedzionych i dlatego nie ma zastosowania po ustaniu małżeństwa. Ponadto przepis ten nie normuje obowiązku alimentacyjnego *sensu stricto* między małżonkami. Wymaga aby każdy małżonek według swych sił i możliwości przyczyniał się do zaspokojenia potrzeb rodziny. Obowiązek ten związany jest tylko z małżeństwem, powstaje przez zawarcie małżeństwa i gaśnie wraz z jego ustaniem lub unieważnieniem. Błędne jest założenie skarżącej, iż obowiązek alimentacyjny orzeczony na podstawie tego przepisu rozciąga się na okres po rozwodzie, a w stanie faktycznym sprawy nawet po śmierci drugiego małżonka i tym samym, że prawo do alimentów rozwiedzonego małżonka nie musi być ustalone na podstawie art. 60 k.r.o. Tylko ten ostatni przepis stanowi podstawą prawną alimentów dla rozwiedzonego małżonka. Nie stanowi jej przepis art. 27 k.r.o. Wszak przepis ten nie stanowi również podstawy prawnej alimentów dla dzieci małżonków rozwiedzionych (art. 58 § 1 k.r.o.).

W art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach chodzi o indywidualne prawo do alimentów małżonki rozwiedzionej, a nie o obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny z art. 27 k.r.o. w czasie małżeństwa. Znaczenie ma więc prawo (obowiązek) ustalone wyrokiem lub ugodą sądową, które obciąża małżonka rozwiedzonego. Inna jest sytuacja wdowy, która nie będzie miała prawa do alimentów ustalonego tak jak małżonka rozwiedziona na podstawie art. 60 k.r.o. Prawo wdowy do alimentacji na podstawie art. 27 k.r.o. nie skłania do takiej samej wykładni art. 70 ust. 3 w odniesieniu do sytuacji małżonki rozwiedzionej. Wykładnia gramatyczna art. 70 uprawnia stwierdzenie, że sytuacje małżonki rozwiedzionej i wdowy nie są tożsame. Małżonka rozwiedziona nie musi spełniać dalszych warunków do renty rodzinnej z ust. 1 i 2 art. 70, które odnoszą się do wdowy. Wskazuje to, że małżonka rozwiedziona ma prawo do renty rodzinnej bez względu na wiek, lecz właśnie pod szczególnymi warunkami prawa do alimentów po rozwodzie na podstawie art. 60 k.r.o. Warunki te istotnie różnią się od tych z art. 27 k.r.o. Obowiązek alimentacyjny wobec małżonka rozwiedzonego zależy od niedostatku bądź istotnego pogorszenia sytuacji materialnej małżonka niewinnego i nie musi być nieograniczony czasowo, gdyż wygasa z zawarciem nowego małżeństwa lub po określonym czasie. Inna jest sytuacja wdowy, której w

art. 70 ust. 1 i 2 stawia się warunek wieku lub wychowania dzieci, jednak z drugiej strony jej prawo do środków utrzymania ze strony męża (art. 27 k.r.o.) nie zależy od warunków opisanych w art. 60 k.r.o. W sytuacji wdowy uzyskane przez nią prawo do renty rodzinnej nie ustaje ze względu na wiek, czego nie gwarantuje się małżonce rozwiedzionej. Mylące jest więc przekonanie - w istocie wypełniające uzasadnienie skargi - iż wspólny przepis art. 70 ust. 3 dla małżonki rozwiedzionej i dla wdowy powinien prowadzić do stwierdzenia, że prawo do alimentów dla małżonki rozwiedzionej może być oparte na art. 27 k.r.o. Prawo do alimentów, które warunkuje prawo do renty rodzinnej dla małżonki rozwiedzionej, wynika z art. 60 k.r.o. w związku z art. 70 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a nie z art. 27 k.r.o.

Należy też dostrzec, że chodzi o społeczne ubezpieczenie rentowe rodzinne, które niejako zastępczo realizuje obowiązek nieżyjącego małżonka rozwiedzonego, który miał prawny obowiązek alimentowania drugiego małżonka. Tłumaczy to wyraźne zastrzeżenie w przepisie art. 70 ust. 3, że ubezpieczenie to służy w przypadku indywidualnego ustalenia prawa do alimentów tytułem egzekucyjnym, w którym dłużnikiem jest małżonek rozwiedziony. Nie pozwala to zatem na tak szeroką wykładnię, iżby o prawie do renty rodzinnej małżonki rozwiedzionej miał decydować szerszy obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny z art. 27. Inne są przesłanki tego obowiązku i inne obowiązku alimentacyjnego w stosunku do rozwiedzonego małżonka z art. 60 k.r.o., który jest odrębny od tego z art. 27. W odniesieniu do małżonki rozwiedzionej przepis art. 70 ust. 3 nie ma zatem na uwadze obowiązku, który ma małżonek wobec rodziny na podstawie art. 27 k.r.o., lecz ten, który obciąża małżonka po rozwodzie i w chwili jego śmierci wobec drugiego małżonka.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.

=====